

Målnummer:	T367-90	Avdelning:
Domsnummer:	DT265-93	
Avgörandedatum:	1993-05-11	
Rubrik:	En segelbåt såldes genom ett kreditköp med återtaganderätt till en person. Denne överlät båten obehörigen till annan köpare. Sedan ytterligare två successiva överlåtelser av båten ägt rum såldes båten genom kreditköp ännu en gång till förste köparen i vars besittning segelbåten hela tiden varit kvar. Fråga om skadeståndsskyldighet för den siste säljaren gentemot den ursprungliga säljaren av båten.	
Lagrum:		
Rättsfall:		

REFERAT

Gota ProjektFinans Aktiebolag (Gota) förde vid Stockholms TR den talan mot Finans-Skandic Aktiebolag (Finans-Skandic) som framgår av TR:ns dom.

TR:n (chefsrådmannen Häckner-Gille, rådmannen Malmström Öhman och tingsfiskalen Walberg) anförde i dom d 7 nov 1989: Bakgrund. Gota sålde d 25 maj 1982 en segelbåt av typ Comfort 34 på avbetalning med förbehåll om återtaganderätt till C-E.S.. I början av april 1983 förfogade C-E.S. olovligen över båten genom att överlåta den till T.R.. Den 13 april 1983 överlät T.R. båten till Vågbrytarna Trading Aktiebolag (Vågbrytarna), som samma dag överlät den till Finans-Skandic, som i sin tur genast överlät den på avbetalning med återtagandeförbehåll till C-E.S.. I augusti samma år förfogade C-E.S. ånyo olovligen över båten genom att överlåta den till P.W.. Under hela överlåtelsekedjan, från C-E.S:s första förvärv till dess P.W. köpte båten, fanns den i C-E.S:s besittning. Finans-Skandic fick sedermera vetskap om P.W:s förvärv och kontaktade honom i början av oktober 1983. Han underrättades om att Finans-Skandic hade sålt båten med återtagandeförbehåll till C-E.S. och uppmanades att se till att bolagets fordran löstes. P.W. tog kontakt med C-E.S. som betalade sin skuld till Finans-Skandic. P.W. fick därefter som bevis på att betalning skett en kopia av bankgiroinbetalningskvittot. C-E.S. gjorde avbetalningar på sin skuld till Gota fram till sommaren 1983. Efter sedvanliga kravrutiner stod det klart för Gota i slutet av 1983-början av 1984 att C-E.S. inte kunde betala. Sedan ovan beskrivna överlåtelsekedja utretts, vände sig Gota i juni 1986 till Finans-Skandic med krav på ersättning för båten.

Yrkanden m m. Gota har yrkat att TR:n förpliktar Finans-Skandic att till Gota utge 275 000 kr avseende skadestånd, motsvarande segelbåtens värde vid tiden för Finans-Skandics förvärv, jämte ränta.

Finans-Skandic har bestritt käromålet och såsom ett i och för sig skäligt skadestånd vitsordat ett belopp om 222 750 kr jämte ränta.

Som grund för käromålet har Gota anfört följande: Finans-Skandic har förvärvat segelbåten trots att man insett eller i vart fall bort inse, att Vågbrytarna inte var rätt ägare till båten. Varken T.R., Vågbrytarna eller Finans-Skandic har haft båten i sin besittning. Finans-Skandic har således inte gjort något godtrosförvärv och skall därför, eftersom Finans-Skandic inte har båten i behåll, utge begärt skadestånd. Gotas skada uppgår till ca 600 000 kr men Gota yrkar endast ersättning med ett belopp motsvarande segelbåtens värde vid tiden för Finans-Skandics förvärv.

Finans-Skandic har som grund för bestridandet anfört: Det vitsordas att Finans-Skandic inte har gjort något exstinktivt godtrosförvärv eftersom Finans-Skandic inte haft båten i sin besittning. Finans-Skandic var emellertid i god tro beträffande Vågbrytarnas rätt att sälja båten. Finans-Skandics befattning med

båten har under alla förhållanden inte medfört någon skada för Gota. I andra hand görs gällande att Finans-Skandics eventuella skadeståndsskyldighet är subsidiär i förhållande till P.W:s skyldighet att återställa segelbåten till Gota. Skillnaden mellan yrkat skadestånd och vad som i och för sig har vitsordats utgörs av den mervärdeskatt som Gota redan har kunnat tillgodoräkna sig.

Gota har genmält: Även om P.W:s förvärv har skett i ond tro är Gota inte hänvisat till att i första hand försöka få ut båten av P.W.. Gota äger rätt att kräva ersättning av vem som helst i överlåtelsekedjan som gjort ett ondtrösförvärv. Skulle TR:n finna att Gota i första hand måste försöka få ut båten av P.W. gör bolaget gällande att P.W. har gjort ett godtrösförvärv.

Gota har till utveckling av sin talan anfört bland annat följande. Förutom att varken Finans-Skandic eller dess fångesman har haft båten i sin besittning så har svaranden inte uppfyllt sin undersökningsplikt vid förvärvet. I kontraktet mellan Vågbrytarna och Finans-Skandic står det att det gäller "övertag av T.R:s båt". Detta borde ha föranlett Finans-Skandic att ta kontakt med T.R. för att förvissa sig om att Vågbrytarna verkligen hade rätt att förfoga över båten. - Finans-Skandic, som gjort ett ondtrösförvärv, är skyldigt att utge båten eller, om det är omöjligt, betala ersättning. Att ersättning skall utgå med ett belopp motsvarande egendomens värde är en schablonregel och någon hänsyn till mervärdeskatt skall inte tas. Vad gäller P.W:s förvärv är det möjligt att han inte fullgjort sin undersökningsplikt vid tiden för upprättandet av kontraktet mellan honom och C-E.S.. En eventuell brist i detta hänseende läktes emellertid i och med att han senare såg till att Finans-Skandic fick sin fordran betald. - Vågbrytarna har sedermera gått i konkurs.

Finans-Skandic har till utveckling av sin talan anfört bland annat följande. Segelbåten har, åtminstone fram till P.W:s förvärv, hela tiden funnits i C-E.S:s besittning. Finans-Skandics befattning med båten har därför inte orsakat Gota någon skada. Finans-Skandic har inte heller förfarit culpöst på något sätt. Man hade ingen undersökningsplikt vid förvärvet av båten från Vågbrytarna. Vågbrytarna var ett seriöst arbetande företag i båthandelsbranschen som Finans-Skandic länge hade samarbetat med. Det fanns ingen anledning för Finans-Skandic att ifrågasätta Vågbrytarnas rätt att förfoga över båten. Det har vidare ålegat Gota att begränsa sin skada genom att försöka få ut båten av P.W.. Han kan inte anses ha gjort ett godtrösförvärv genom att i efterhand se till att Finans-Skandic erhöll betalning för sin fordran. När det slutligen gäller mervärdeskatten, skall skadeståndet beräknas exklusive denna eftersom skatten på intet sätt har med båtens värde att göra och Gota kunnat avräkna mervärdeskatten vid mervärdeskatteredovisningen.

Domskal. Ett godtrösförvärv förutsätter att någon obehörig uppträder som ägare till egendom som han har i sin besittning, att tradition sker till förvärvaren och att förvärvaren är i god tro såväl vid avtalet som vid traditionen. I målet är ostridigt att varken Vågbrytarna eller Finans-Skandic har haft segelbåten i sin besittning och följaktligen har inte heller tradition kunnat äga rum. Finans-Skandic har således inte gjort något godtrösförvärv av båten. Den som i ond tro förvärfvar egendom som sålts med återtagandeförbehåll och inte slutbetalats blir ersättningsskyldig gentemot avbetalningssäljaren utan att denne först behöver försöka få ut egendomen av dess nuvarande besittare (se till exempel NJA 1961 s 567). Finans-Skandics befattning med segelbåten medför ersättningsskyldighet för Finans-Skandic. Ersättningens storlek skall uppgå till båtens värde vid tiden för Finans-Skandics förvärv. Tvist föreligger i denna del endast om huruvida mervärdeskatt skall ingå i värdet eller ej. TR:n finner härvid att med egendomens värde avses värdet i den allmänna handeln inklusive mervärdeskatt. Käromålet skall således bifallas.

Domslut. Svaranden skall till käranden betala 275 000 kr jämte ränta därå beräknat efter en årlig räntesats motsvarande riksbankens vid varje tid gällande diskonto med tillägg av åtta procentenheter från d 28 juli 1986 till dess betalning sker.

Finans-Skandic fullföljde talan i Svea HovR och yrkade ogillande av Gotas vid TR:n förda talan eller, i andra hand, nedsättning av ersättningsskyldigheten till 222 750 kr.

Gota bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Didon, hovrättsrådet Åke Holmberg, referent, samt

hovrättsassessorerna Jonson och Wärbo) anförde i dom d 12 juli 1990:

Domskäl. Parterna har i HovR:n åberopat samma omständigheter som vid TR:n.

HovR:n gör följande bedömning.

Den som förvärvar lösöre av annan än ägaren får inte äganderätt till egendomen med mindre han dels får den i sin besittning, dels är i god tro. Brister någon av dessa förutsättningar är förvärvaren skyldig att lämna ut egendomen till den rätta ägaren eller, om han inte har den kvar, utge ersättning motsvarande egendomens värde. Vad nu sagts gäller även vid förvärv av vara som behäftas med återtagandeförbehåll enligt kreditköpsavtal. Grunden för ersättningsskyldigheten får därvid antas vara att förvärvaren medverkat till att kreditgivaren gått miste om möjligheten att återta varan från sin medkontrahent, kreditköparen. Då, såsom i förevarande fall, kreditköparen behållit besittningen till varan och förvärvaren genast överlätit varan tillbaka till denne kan förvärvet inte anses ha medfört någon försämring av kreditgivarens rättsställning. Någon ersättningsskyldighet för förvärvaren har därför enligt HovR:ns mening inte uppkommit.

I HovR:n har Gota emellertid antytt att skada uppstått genom att C-E.S. vid försäljningen till P.W. kunnat hänvisa till Finans-Skandic som fångesman och att P.W. sedan C-E.S. gjort rätt för sig i förhållande till Finans-Skandic, gjort ett godtrosförvärv som förhindrat Gota att ta tillbaka båten. Finans-Skandic har bestritt Gotas påståenden i dessa hänseenden och Gota har inte förebragt någon utredning till stöd för sin ståndpunkt. Det är således inte visat att Finans-Skandic på angivet sätt åsamkat Gota någon skada.

HovR:n finner på grund av det anförda att Gotas talan i målet skall lämnas utan bifall.

Domslut. Med upphävande av TR:ns dom lämnar HovR:n Gotas talan i målet utan bifall.

Gota (ombud jur kand R.O.) sökte revision och yrkade bifall till sin talan.

Finans-Skandic (ombud advokaten P.S.) bestred ändring.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Fröding, hemställde i betänkande att HD skulle meddela följande dom: Domskäl. Parterna har till utveckling av sin talan i HD anført bl a följande.

Gota: Finans-Skandic kan ej lämna ut båten till Gota såsom varande rätt ägare till den. Finans-Skandic är därför skyldigt utge ersättning motsvarande båtens värde. Finans-Skandic har ej återställt rättsläget då de överlät båten till C-E.S. enär de obligationsrättsliga ägarförändringarna kvarstår och C-E.S:s fortsatta äganderätt baseras på den obligationsrättsliga äganderättsövergången från Finans-Skandic till C-E.S.. Detta framgår även av att C-E.S. för den siste förvärvaren - P.W. - uppvisade ett kvitto på betalning till Finans-Skandic. Gotas rättsställning är därför förändrad. Rätt på grund av återtagandeförbehåll är inte den enda rättsställning som kan bli kränkt utan det är i stället fråga om en kränkning av äganderätten såsom sådan. Gota har rätt att vända sig mot vem som helst i en kedja av ondtröende förvärvare. Om detta ej vore möjligt, skulle det vara för lätt att genom upprepade överlåtelser omöjliggöra vindikations- eller ersättningstalan. Allmänna skadeståndsrättsliga principer gäller inte i detta fall. Gota vidhåller dock att en försämrade rättsställning för Gota genom Finans-Skandics befattning med båten i och för sig inte är nödvändig för Finans-Skandics ansvar men också att en sådan försämring dock inträtt. Varje ondtröendes medverkan blir en betingelse för den fortsatta överlåtelsekedjan.

Finans-Skandic: Gotas tal om obligationsrättsliga äganderättsförvärv saknar betydelse. C-E.S:s äganderätt har hela tiden grundats på överlåtelser från Gota. En förutsättning för ansvar är att Gotas ställning försämrats genom Finans-Skandics befattning med båten. Båten har i vart fall fram till försäljningen till P.W. befunnit sig i C-E.S:s, dvs Gotas, besittning och varit tillgänglig för återtagande. Gotas äganderätt har ej kränkts. Grund för ersättningsskyldighet måste vara att Finans-Skandics befattning med båten varit en nödvändig betingelse för skada för Gota. Skada inträffar tidigast vid

överlåtelsen mellan C-E.S. och P.W. och därvid saknar Finans-Skandics handlande betydelse. Det är i målet fråga om en transaktionscirkel. Alla transaktioner kan tänkas bort. Allt är vid vad det var innan C-E.S. förfogade olovligt över båten första gången.

Den allmänna principen i svensk rätt är - såsom TR:n anför - att en säljare som sålt egendom med ägar- eller återtagandeförbehåll kan vända sig mot vilken förvärvare som helst i en ondtroskedja med yrkande om skadestånd eller ersättning utan skyldighet att först försöka vindicera egendomen från den som för tillfället är i besittning av egendomen.

Det anses vidare att den som obehörigen förfogat över egendomen inte kan värja sig med en invändning om att egendomen finns på annat håll och där kan vindiceras av ägaren. (Bl a Hellner, Obehörig vinst s 246.) Varje förfogares befattning med egendomen behöver, vid successiva ondtrosförvärv, ej utgöra en nödvändig betingelse för inträffad skada. (Agell, Skadeståndsansvaret vid obehöriga förfoganden över annans egendom i Festskrift till Hellner s 56 f.)

Fråga blir då hur dessa principer kan tillämpas även i förevarande fall, där egendomen under tiden för de obligationsrättsliga köpeavtalen hela tiden befunnit sig i den ursprungliga avbetalningsköparens - C-E.S:s - besittning och där kunnat bli föremål för återtagande från Gotas sida. Härtill är följande att anföra.

C-E.S. har självfallet inte haft rätt att förfoga över båten på sätt som skett. Ingen av förvärvarna före P.W. kan anses ha varit i god tro vid respektive förvärv. Finans-Skandic har således gjort sig skyldigt till oaktsamhet genom att ej förvissa sig om att Vågbrytarna ägde rätt att överlåta båten.

Beträffande Finans-Skandics befattning har denna bestått i köp av båten. Finans-Skandic har därefter sålt båten till C-E.S. på kredit med återtaganderätt samt slutligen av C-E.S. uppburit betalning för sin fordran. Finans-Skandics befattning har således inneburit ett ekonomiskt utnyttjande av egendomen och har ingått som ett led i bolagets näringsverksamhet. Förfogandet har alltså varit omfattande. Det bör bedömas på samma sätt som ett obehörigt faktiskt förfogande (tillägnande eller utnyttjande) av annans egendom och medföra ersättningsskyldighet. (Jfr HD:s dom DT 59/93 (* NJA 1993 s 13, red:s anm. *))

Twist råder ej om beloppet utom såvitt avser ersättning för mervärdesskatt. HD godtar härvidlag TR:ns bedömning.

Domslut. Med ändring av HovR:ns dom fastställer HD TR:ns domslut.

HD (JustR:n Magnusson, Freyschuss, referent, Sterzel, Danelius och Lennander) beslöt följande dom:

Domskäl. Den segelbåt som målet gäller såldes i maj 1982 av Gota till C-E.S. genom ett kreditköp med förbehåll om återtaganderätt för Gota. I strid med sina förpliktelser enligt köpeavtalet överlät C-E.S. båten vidare till T.R., som i sin tur överlät den till Vågbrytarna Trading Aktiebolag. Genom avtal med detta bolag förvärvades båten därefter av Finans-Skandic, som i april 1983 sålde den till C-E.S. genom ett nytt avtal om kreditköp. Utan hinder av alla dessa överlåtelser förblev båten hela tiden i C-E.S:s besittning. Överlåtelserna hade därför ingen sakrättslig verkan gentemot Gota, som hade kvar rätten enligt den då gällande konsumentkreditlagen (1977:981) att återta båten för det fall att C-E.S. inte fullgjorde sina betalningsförpliktelser. Situationen är således i detta fall en annan än den som föreligger vid successiva överlåtelser vid vilka besittningen av godset övergått till förvärvarna och dessa inte kan anses ha varit i god tro (jfr Agell i Festskrift till Jan Hellner, 1984, särskilt s 54 ff).

Av det anförda följer att Finans-Skandic inte, genom att förvärva och därefter sälja segelbåten, kan anses ha förorsakat någon skada för Gota.

En ny rättslig situation, som berörde Gotas intressen, uppkom först i och med att C-E.S. i augusti 1983 överlät segelbåten till P.W. och denne i samband därmed också fick båten i sin besittning. För den skada som härigenom kan ha förorsakats Gota kan emellertid Finans-Skandic inte hållas ansvarigt annat än om bolaget genom sitt handlande kan anses ha medverkat till eller på annat sätt underlättat att P.W:s förvärv kommit till stånd. Eftersom något sådant

handlande från Finans-Skandics sida inte har visats föreligga, kan Finans-Skandic inte heller på denna grund anses skadeståndsskyldigt gentemot Gota.

HovR:ns domslut skall därför fastställas.

Domslut. HD fastställer HovR:ns domslut

Sökord: Återtagandeförbehåll; Konsumentkreditköp; Skadestånd; Godtrosförvärv

Litteratur:
